

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Cap. 2. De obligatione audiendi Missam in die festo,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78332](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78332)

vt matutino tantummodo tempore seitur tenetur. In hoc enim potest esse rationabilis causa: qualis est, vt vitentur peiora peccata, quæ sunt nonnullis, eo quod tunc temporis laborare non liceat. De qua re Caiet. 2.2. qu. 122. art. 4. col. 3. in medio.

9. Notandum est septimo, quod vt lex Ecclesiastica indixit certa ac determinata festa, in quibus Deo vacandum est, vt impleatur morale illud quod in hoc 3. Decalogi præcepto continebatur: sic etiam indixisse modum quo eadem seruari deberent: nimirum vt in eis abstinemus ab operibus seruilibus (sicut in veteri lege non eodem tamen rigore, vt post D. Thom. 2. 2. quæst. 122. artic. 4. ad 4. notat Nauar. in cit. cap. 13. num. secundo,) & ab alijs nonnullis: quæ quamuis seruilis non sint, nihilominus ius specialiter vetat ea in festis exerceri. Præterea vt Missa audiat.

Notandum est octauo, sicut in veteri lege per istud præceptum, prout morale, iniungebatur tantummodo exterior Dei cultus: ita & in noua lege non alium quam eundem ab Ecclesia præcipi fidelibus: quemadmodum Caietanus notat in eod. verbo Festos dies cap. 1. & ad memo. art. 4. in principio post D. Thomam ibidem: cui consentiunt Sorus lib. 2. de iust. & iure quæst. 4. art. 4. Couar. in 4. var. resol. cap. 19. num. 11. & alij, quorum nos sententiam secuti sumus, & confirmauimus in præced. lib. 14. cap. 9. Quamquam negandum non est quin Ecclesia obligando ad Missam audiendam, consequenter obliget ad actum internum deuotionis, quem talis auditio de se exigit.

Meminisse oportet vero, quod etiam si præcepto huic satisfaciatur, qui in die festo ab operibus seruilibus alijsque prohibitis abstinere & Missam audit: nihilominus debere quemque fidelium vt fini huius eiusdem præcepti se conformet, festum ipsum in diuinis laudibus, aut in lectione sacra insumere: prout notant tumidem Caietan. in fine cit. cap. primi, tum etiam D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 7. §. 4. ac Syluest. verbo Dominica, numer. 8. ac Concil. Colon. & Catechismus iussu Concilij Trident. editus, in expositione huius præcepti. Quare si quis totam fere vel maiorem partem festi impendere t musicis instrumentis & alijs similibus alioquilitis, peccaret: non tamen mortaliter: vt ait Caiet. 2. 2. quæst. 122. art. 4. sub finem sexti casus: dummodo abstinere a prohibitis, & Missam audiat. Nec item mortaliter peccare si otiose vagaretur, tradunt D. Anton. in cit. §. 4. & Caiet. in fin. citati cap. primi, ac Nauar. in Enchir. cap. 13. num. 15.

10. Patet autem ex dictis rationem iudicandi de peccatis ex 3. Decalogi præcepto nobis propositam, requirere vt consequenter dicamus: tum de obligatione diebus festis assistendi Missæ sacrificio, in quo consistit primarius Dei cultus externus: tum de obligatione ipsidem diebus cessandi ab operibus seruilibus, nonnullisque alijs prohibitis: tum etiam de sacrilegio; vt de eo, ad quod tanquam species adsum genus, referuntur tam violatio ipsa temporis sacri, quam violationes tum rerum tum personarum tum etiam locorum sacrorum, dicarumve Deo ad cultum ipsius externum. De quibus dicendi suus quoque locus debetur in hoc libro.

Conuenienter etiam dici posset tum de obligatione confitendi sacramentaliter: tum de obligatione sumendi sacrosanctam Eucharistiam, quæ vtraque communis omnibus Christianis, determinata quoque est ab Ecclesia: & spectat ad externum Dei cultum: tum etiam de tribus generibus bonorum operum: ieiunio inquam, elemosyna & oratione tanquam sacrificijs iustitiæ, iuxta illud Psal. 4. *Sacrificate sacrificium iustitiæ*: quibus mactatur iniquitatis fomes triiceps concupiscentia: per ieiunium quidem, concupiscentia carnis, seu voluptatum carnalium: per elemosynam vero, concupiscentia oculorum, seu rerum mundanarum: per orationem denique superbia vitæ, seu propria voluntas. Verum quæ ad orationem ieiunium & elemosynam spectant iam tradita sunt in lib. 4. & quæ ad confessionem in libro 12. quæ vero spectant ad Eucharistiæ sumptionem locum proprium habent in sequenti lib. 19. in quo agitur de ipsa Eucharistia. De personis autem

Deo lacris, quæ sunt Clerici & Religiosi, partim iam dictum est in præcedenti libro quoad Religiosos: partim dicetur in sequenti lib. 30. tract. 3. quoad Clericos qui Deo dicantur, ordinis susceptione. De locis sacris actum est in præcedenti lib. 14. cap. 6.

CAP. II.

De obligatione audiendi Missam in die festo.

SVMMARIVM.

- 11 Præceptum ecclesiasticum de audienda Missa.
- 12 Quid sit audire Missam.
- 13 Qui audiendo Missam distrahatur voluntarie, non satisfacit huic præcepto: sedus vero, qui involuntarie.
- 14 Preces obligatorie recitari possunt audiendo Missam ex obligatione: potest quoque sacramentalis confessio fieri: non debet tamen sine necessitate.
- 15 Qui obligentur Missam audire in die festo.
- 16 Impotentia & necessitas excusant ab audienda Missa in die festo.
- 17 Præceptum Superioris, aut consuetudo similiter excusant.
- 18 De bona fide excusante.
- 19 Auditio Missæ preferenda est auditioni predicationis, quæ alioquin curanda est solite.
- 20 Obligatio audiendi Missam est sub mortali. Illi vero satisfacit audiendo vnicam, etiam in die Natalis Domini.
- 21 Quatenus adstringat existentem extra suam parochiam.
- 22 Quid tenendum sit de difficultate, An sit obligatio audiendi Missam in propria parochia.
- 23 Quid item de eo qui audit nesciens esse diem festum: aut qui ad Ecclesiam iuit alia de causa, quam audiendi Missam.
- 24 Cuius partis Missæ omisio sufficiat ad peccatum mortale contra hoc præceptum.
- 25 Plurium minorum partium omisio, potest vnam notabilem efficere, ad tale peccatum sufficientem.
- 26 Quomodo satisfaciat huic præcepto, audiendo partes diuersarum Missarum.
- 27 Decentia tum interior tum exterior requisita Missam audiendo.
- 28 Septem partes distinguuntur in Missæ celebratione, & quid conueniat in singulis agere.
- 29 Dignitas Missæ ostenditur primo ex obligatione.
- 30 Secundo ex fine.
- 31 Tertio ex ijs quæ sunt ab ecclesia.
- 32 Quarto ex bonis quæ ea nobis adferunt.
- 33 Significatio instrumentorum, Missæ, & vestium Sacerdotalem.
- 34 Significatio ceremoniarum, & partium Missæ.

DE audienda Missa diebus festis præceptum datur De consecr. distinct. 1. cap. Missas: quod quamuis sit Concilij tantum provincialis, nempe Agathensis in Gallia, tantumque dici dominica, & secularium faciat mentionem: Ecclesia tamen vniuersalis (ex Sylu. Missa 2. quæst. 1.) illud recipit extendendo ad omnes dies festos, prout intelligitur ex cap. Vt Dominicus. De parochiis: atque tam ad Religiosos, quam ad seculares. Quæ de re Suarez plenius in opere de religione tract. 2. lib. 2. cap. 15. & in 3. partem D. Thomæ tomo 3. disput. 88. sect. 4. Est autem præceptum partim diuinum, partim humanum: diuinum quidem iuxta illud prioris ad Corinth. cap. 11. mortem Domini annuntiabitur donec veniat: quo significatur omnes fideles obligari ad Deum aliquando, eo modo quo potest, colendum Missæ sacrificio: saltem ei assistendo ad recolendam memoriam passionis Christi per illius representationem, Christumque ipsum realiter in ea presentem, æterno Patri offerendum in remissionem peccatorum, & gratiarum actionem pro beneficijs acceptis. Humanum vero, quæ illius determinatio ad dies festos, tanquam tempus in quo ipsum sit implendum, est ab Ecclesia.

Ceterum agunt de hac re D. Anton. 3. part. titul. 9. c. 10. Summulari, in verbo Missa, aut in verbo Feria, aut in verbo Festum, Sotus in 4. dist. 13. qu. 2. art. 1. sub finem, Nauar. in Enchir. cap. 21. in principio, & satis plene Azor in 1. par. suæ summæ, lib. 7. item in principio, ac Suarez in 3. partem D. Thomæ, tomo tertio, disput. 88. & in opere de religione tractatu 2. cap. 15. Nos pro modulo nostro quæ ad eam spectant complectemur aliquot quæstionum explicationes: cui præmittere oportet, Missæ nomine (de quo plures Couar. lib. 4. variarum resolut. c. 22. & Suarez in præced. disp. 74. sect. 3.) hic significari sacrificium omnium excellentissimum: quo tanquam holocaustum Deo Patri vnicus ac dilectus Filius ipsius offertur in reuerentiam diuinæ suæ maiestatis: & ad piacula nostra expianda, tanquã victima propitia immolatur, atque vt hostia pacifica præsentatur in gratiarum actione. Quo fit vt cum præceptum istud tertium eo tendat, vt vacantes Deo, cultum ei debitum impendamus, merito ecclesia à Spiritu sancto edocta, in obseruatione festorum, cessationi ab operibus externis, quæ poterant eundem cultum impedire, voluerit coniunctam esse auditionem Missæ, quæ est externus Dei cultus excellentissimus.

QVÆSTIO I.

Quid sit audire Missam.

12. PRO huius explicatione dicendum est, non esse, verba Missæ intelligere, quod rustici nequeunt: nec videre Sacerdotem celebrantem, quod nequeunt cæci: nec verba illius audire, quod nequeunt surdi: sed esse, ex *Caiet. in verbosissimos dies*, tum mente, tum corpore interesse. Corpore autem censetur Missæ interesse, qui sic præsens est, vt possit aliquatenus cognoscere quid faciat Sacerdos celebrans, & in qua sit parte missæ. Neq; obstat quod maneat post altare, aut post parietem etiam extra ecclesiam (vt fieri solet cum locus capax non est totius multitudinis, quæ ad audiendum confluit) dum modo moraliter censerit possit de numero esse eorum, de quibus in canone Missæ dicitur, Et omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est & nota deuotio.

13. Mente vero censetur interesse, qui ad Missam venit animo attendendi, nec postea distrahitur voluntarie: sicut censetur, ipso occupante se in ijs, quæ cum attentione ipsa consistere nequeunt: qualia sunt: confabulari, nugari, pingere, scribere: legere aliena à deuotione, disputare aut alios docere: animo voluere prophana, in quibus qui se voluntarie occupat tempore Missæ, perinde ac si non interesset, præcepto eam audiendi nõ satisfaciunt: nisi forte, quod raro contingit tam parum per talia distraheretur, vt attentionem eam retineret quæ moraliter sufficiat ad censendum ipsam præsentem sacrificio adesse non modo corpore, sed etiam mente: pro quo plures auctores refert Azor. in cit. lib. 7. cap. 5. quæst. 1. & 2. Et facit ratio, quia si ad satisfaciendum, sufficeret præsens esse, & nihil aliud, sequeretur retentum vi ad audiendam, aut ignorantem celebrari Missam, aut dormientem tempore celebrationis, satisfacere: quod absurdum est, cum id perinde sit, ac si non adesset præsens ad audiendam, vt argumento est quod interrogatus an Missam audierit, non possit vere respondere quod audierit, prout est in præcepto. Veruntamen communis consensus est, tale præceptum seruari ab eo qui contra voluntatem suam distractiones patitur audiendo Missam: alioqui enim vix impleri posset ob facilitatem qua mens hominis distrahitur, iuxta illud Psal. 39. Cor meum dereliquit me. Idem iudicari potest si sciens quidem ac volens ad res alias diuertat cogitando: sed eas diuinas & factas: cum vt talibus perfectius, fruatur usque; operam daremus diebus festis, existimari possit Ecclesia de Missa tunc audienda præceptum dedisse.

14. An autem eidem præcepto satisfaciatur ille qui ad horas canonicas obligatus, eas tunc recitat, aut alias preces ad quas tenetur ex voto, aut quia sunt à Confessario in pœnitentiam ei impositæ, tunc tamen recitat, difficultas moueri solet. De qua in vtramque partem Azor auctores com-

memorat in seq. quæst. 3. existimans totam difficultatem minui distinctioni, quæ apud ipsum videri potest. Nam ea omnia fulti auctoritate Nauarri in Enchir. cap. 21. num. 8. & de oratione cap. 19. nu. 178. atque aliorum quos Azor ipse commemorat pro parte affirmante: simpliciter concedere possumus (quod etiam concedit Suarez partem ipsam affirmantem veram esse dicens in memorata disp. 88. sect. 3. in fine) satisfieri vtrique præcepto.

Si quid enim impediret, id maxime esset, quod attentio ad recitationem horarum canonicarum non patitur secum attentionem ad celebrationem Missæ. Quod reici potest quia cum talis attentio sit triplex: vna ad verba, altera ad sensum verborum, & tertia ad Deum, quæ huius tertij generis est, non habet in illis diuersis operibus diuersitatem, adferentem ei impedimentum vt de se patet. Quæ vero primi aut secundi generis est, est vna talis actualis, difficulter secum patitur aliam actualem: virtualis tamen virtuale facile patitur. Nam licet difficile sit, recitantem diuinum officium, dum attendit actu ad verba aut ad sensum verborum, simul attendere actum, ad ea quæ profertur ad celebrantem Missam: tamen illa cessatio ab actuali attentione, non impedit eius perseverantiam virtualem, cum non impediatur tendentiam ad finem ipsius: puta diuinæ excellentiæ recognitionem, ad quam memorata quoque recitatio ordinatur.

Quæ cum ita sint, de huius præcepti essentia videtur tantum esse vt homo Christianus, cui ipsum imponitur, sic adit Missæ sacrificio, vt hoc offeratur pro eo tanquam circumstante: illeque cum Sacerdote offerat saltem virtuali intentione, qua possit censerit de iis esse pro quibus Sacerdos ipse dicit, *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt*, sicut potest quando ab initio intentionem audiendi Missam habuit actualement, à qua nõ recessit postea. Secundum propositam doctrinam teneri quoque potest confitentem sacramentaliter tempore Missæ, satisfacere posse obligationi de illa audienda: quia sacramentalis quoque confessio est opus tendens in diuinæ maiestatis recognitionem tanquam in finem. Quanquam cum nulla necessitas viget curandum est, vt vtrique suum tempus proprium detur ad maiorem securitatem.

QVÆSTIO II.

Quam obligentur Missam audire in die festo.

15. COMMUNIS ad hanc responsio est: obligari omnes Christianos cum peruenerint ad usum rationis, nisi habeant legitimam excusationem. Notandum autem est primo, quod iam initio huius capituli artigitur: licet in cap. Missæ De consecr. dist. 1. auditio missæ videatur expresse iniungi tantum secularibus: ad eam tamen omnes fideles pariter teneri, in omni die festo: prout communis consuetudo illud interpretata est. Cui accedit, tum communis Doctorum consensus, de quo Suarez in eadem disp. 88. sect. 4. vers. tam vero: tum quod præceptum de eadem auditione datum, omnes fideles comprehendere constat ex cap. Omnes fideles, ex cap. Cum ad celebrandas: cap. Qui die. De consecr. dist. 1. Vnde intelligitur falli Sacerdotes, qui non celebrantes diebus festis putant se exemptos à tali obligatione. De qua re Nauarri. admonet in tract. De oratione cap. 3. num. 18.

Notandum est secundo, Turcas, Iudæos, aliosque infideles quantumuis commorentur inter Christianos, non adstringi istiusmodi præcepto, vt nec alio ecclesiastico: iuxta cap. Gaudemus. De diuortijs, & alia quæ citat Felin. ad cap. 1. De constitutionibus nu. 37. Notandum est tertio, pueros nondum composites rationis non quidem obligari hoc præcepto, doli tamen iam capaces obligari. Quod intelligitur ex Syluestro Missa 2. qu. 1. quando sciunt tale præceptum, vel commode scire possunt.

16. Notandum est quarto, plures causas assignati quæ excusent ab audienda Missa in die festo, quas Suarez persequitur in citata disp. 88. sect. 6. Prima est, impotentia simpliciter, seu physica, ob quam excusantur qui detinentur in carceribus, in quibus Missa non celebratur: & qui ita ex morbo decumbunt vt de lecto surgere vix possint item qui longum iter faciunt,

faciunt, non inuenientes locum ubi Missam audiant: ut sit in terris infidelium: & in mari ubi Missa tantum sicca (de qua Nauarr. in Miscellaneo 89. & 90. De oratione) celebrari potest: in qua cum abstineatur à consecratione corporis & sanguinis Domini, ea nihil spectat ad istud præceptum.

16. Secunda causa est impotentia moralis: quæ censetur tunc contingere, cum nequit Missa audiri absque iactura boni magnæ affirmationis, aut non nisi cum magna difficultate, vel labore: ex qua causa ab audienda Missa excusantur primo infirmi, quos etiam morbus non compellat in lecto decumbere, non permittit tamen exire domo propter probabile periculum recidendi in morbum grauem vel retardandi conualescentiam: de quo prudens, cuius arbitrio relinquatur, iudicabit tum ex distantia loci in quo Missa celebratur, tum ex labore hanc audiendi, tum ex temperie aeris, & qualitate temporis. Idem dicendum est de illis qui inferiunt ipsis ægris, si eos sine eiusmodi periculo relinquere nequeant ex Caiet. in verbo Festos dies cap. 1. & 2.2. quæst. 122. art. 4. vers. In 3. casu, & Sotus li. 2. de iust. & iur. quæst. 4. artic. 4. versus finem. Idemque pari ratione dicendum est de matribus quæ domi habent paruos, quos non possunt relinquere absque periculo, ex Tabienam in verbo Missa, numero 47. quod & tangit Syluest. in eod. verbo 2. quæst. 2. Aduerte autem quod Suarez habet in eadem sect. 6. cap. 4. id ipsum quod dicimus de opere misericordie erga infirmum, pari ratione dici posse de alijs misericordie operibus siue corporalibus siue spiritualibus, quando proximus reuera patitur eorum necessitatem grauem, nec differri potest illius remedium sine graui eiusdem proximi detrimento.

Excusantur secundo, qui facientes iter cum alijs, nequeunt Missam audire, nisi focios dimittere cum magno suo incommodo, eo quod ignorent iter aliqui molestum, aut timeant sibi à latronibus. De quo D. Anton. 2. part. tit. 9. cap. 10. §. 1. & Syluest. loco cit. ac Nauarr. in Enchir. cap. 21. numero 3. Si autem nullum sit aliud incommodum, quam omisso fociorum, notat Suarez loco citato, non dari sufficientem causam excusationis. Excusantur tertio, qui hostes habent, propter quos non possunt tuto exire domo. Similiter vxor quæ timeri percuti grauius à marito, si domo egrediat: ut contingere facile potest, cum ille zelotypia laborat.

Excusantur quarto, qui Missæ interesse non possunt sine notabili iactura honoris aut famæ, siue proprie siue alienæ: ut potest nonnullis personis contingere, quæ eum iudicio viri prudentis non habeant vestes suo statui competentes, si domo egredierentur, nisi ac ludibrio exponerentur: ita habent Tabiena in sequent. numero quadragesimo octauo, & Nauarr. loco citato, & omnium Doctorum consensum esse notat Suarez versus, Tertium genus. Addens bene in tali casu & similibus habendam esse rationem qualitatis personarum & honestæ consuetudinis patriæ, neque esse nimium extendendam licentiam eam, ut ad superfluos ornatus, præsertim feminarum: atque in hisdem casibus videndum an possit quis Missam audire lectere: ut v. g. summo mane, vel in Ecclesia remota à populi concursu: nam si possit, non erit locus excusationis, cum non sit multum difficile, incommodum tunc occurrens vitare, præceptumque implere.

Ex eodem capite excusari potest mulier, quæ habetur honesta, sed se prostituit, ac gestans vterum non audeat foras prodire, ne prodatur suam turpitudinem cum summo suo dedecore. Pari de causa excusantur ij qui Missæ interesse nequeunt absque damno graui, siue propriarum siue alienarum rerum: quo modo ex eodem Nauarr. excusantur qui arces, aut carceres, aut armenta custodiunt, non valentes abesse ab eis sine notabili detrimento. Itemque illi qui spoliationem domus timeant: si eam absque custodia relinquunt: aut vrget aliquod negotium ipsorum, quod non patitur dilationem sine magno incommodo aut detrimento temporali. Sed id intelligendum est excepto casu quo tale negotium potuit præmitti aut postponi Missæ auditioni: quia huius omisso non erit tunc excusabilis: utpote quæ potuerit commode vi-

tari. Eadem ratione de facturis aut facientibus iter, non excusari ab audienda Missa, nisi tanta sit necessitas accelerandi iter, ut graue deuium timentur si quis immoretur in audienda: ut quod ea de causa comites sibi ob aliquam grauem incommoditatem necessarios, amissurus sit: aut elabatur occasio alicuius grauis negotij perficiendi.

Postremo excusantur illi qui absunt à Missa ad vitandum aliquod spirituale damnum: ut quia Sacerdos citius sacrum est audiendum, nominatim excommunicatus est; aut notorius percussor Clerici: ideoque sic vitandus: ut qui in diuinis ei communicat, mortaliter peccet. Similiter illi qui deo absunt à Missa, quod ligentur excommunicationis vinculo, aut degant in loco interdicto. Nam nec tales possunt interesse, nisi censuram Ecclesiasticam violando: atque adeo grauius peccando. Quæ doctrina est Nauarr. in eod. numero tertio, ubi bene aduertit tali excusationi non ob stare, quod sua culpa in censuram incurrerint: quia fieri potest ut quis morbum quo impeditur ab audienda, contraxerit sua culpa, & nihilominus excusetur à peccato omissionis, quod committitur omitendo Missam audire. Addi potest, nec ob stare, quod ab solutionem procurare possint, & negligant: quia quantumuis peccent in eo, non ideo tamen existimabuntur impedimentum non habere Missam ipsam audiendi: nisi eo sine negligerent, ut ab audienda liberi manerent: quia tunc omisso proueniret ex voluntate non obediendi præcepto, oblata commoditate. Ad dubium autem, An illi qui privilegium habent audiendi Missam tempore interdicti similiter excusentur: idem Nauarrus indicat respondendum esse negatiue. Et bene: quia per tale privilegium ab interdicto liberi, perinde tenentur obligationi huius præcepti satisfacere, ac tenentur liberatus à carcere, in quo detentus excusabatur ab illius obseruatione. Idem alijs citatis tenent: Azor in prima parte summe libr. septimo, cap. secundo, questione tertia, & Suarez ad 3. partem D. Thomæ tom. 3. quæst. 88. sect. 6. non longe à principio.

17. Tertia causa excusationis esse potest præceptum Superioris: puta patris, mariti, huius, aut alterius, cum inferior resistere nequit. Hic enim excusatur obediens illi exigenti debitum obsequium, quod nisi omissa Missa potest exhibere. Vbi notandum est primo, si Superior aliquis in contemptum religionis Catholice, aut Ecclesiasticæ disciplinæ, tale debitum exigeret, esset ei resistendum, etiam si inde immineret mortis periculum, iuxta cap. Sacris, De iis quæ vi. Secundo, Superiorem debitum exigentem in proposito casu, si id faciat sine causa rationabili, ut censetur quando opus differri potest, aut est parui momenti, peccare mortaliter ex Nauarr. in eod. cap. vigesimo primo, numero nono. Et ratio est, quod irrationabiliter inducat ad transgressionem præcepti, illum quem tanquam domesticum ab ea auertere tenetur. Tertio, si obsequium, quod Superior ab Inferiore exigit necessarium sit secundum communem, ordinariumve modum viuendi, vel secundum occurrentes morales occasiones rationabiles: neque illum præcipiendo, neque hunc obsequendo peccare, non audiendo Missam in die festo: eo quod moralis necessitas tunc excuset. Quamquam si Inferior adhibita mediocri diligentia possit nancisci commoditatem audiendi Missam: siue ante siue post opportunitate exhibitum obsequium, non excusaretur à peccato: quia præceptum Ecclesiæ, sicut & Christi, cuius Spiritu sanctificatur & regitur, onus est leue: à quo proinde excusare potest quidem grauis incommoditas, non tamen leuis: cum ipsa ratio oneris, inuoluet incommoditatem.

Quarta causa esse potest consuetudo rationabilis ac præscripta, tolerata ve à Prælati. Sic enim ex Caiet. in verbo Festos dies, cap. 1. excusatur femina quæ secundum patriæ consuetudinem, tempore Purificationis post partum, non ingreditur Ecclesiam per vnum mensem. Id quod posse rationabili consuetudine introduci, constat ex cap. vico, De purificatione post partum. Videri potest Suarez in citata sect. 6. cap. 6.

Excusatur pariter ex eodem Caieti & D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 1. ac Sylu. Missa 2. quest. 2. immo secundum omnes, vt Suarez ibidem refertur, quæ iuxta patriæ consuetudinem ad breue tempus, vt vnius mensis, post mariti mortem domi se continet. De qua re plenius Nauar. in cit. cap. 21. num. 4. & 5. Excusatur quoque Caietanus 2. 2. quest. 122. art. 4. col. penult. puellas nobiles, quæ ratione consuetudinis in sua patria vigentis, domo non egrediuntur. Sed contra Nauar. in sequen. num. 9. ait non videri ferendam consuetudinem, quæ tales puellæ donec nubant, nunquam ad Missam, nec ad concionem egrediuntur: eandemque consuetudinem laudabilem non esse inquit Sorus in 4. dist. 13. quest. 2. art. 1. sub finem, siuid fiat auctoritatis tantum ac maiestatis causa. Repudiandam autem esse omnino, dubium non est, si alias puellæ ipsæ decantent ad choreas, & ad spectacula, aut permittantur in fenestris aut ianuis manere, ex eodem Nauar. post D. Antoninum & Syluestrum locis citatis.

18. Quinta causa constitui potest bona fides, iuxta Caiet. in verbo Festos dies cap. 1. non longe à principio, & Sylu. Missa 2. q. 1. dicto sexto quibus Azor in prima par. lib. 7. cap. 7. quest. 4. in fine assentitur. Namque si non à veniali, saltem à mortali videtur excusari, solitus alioqui Missam audire, si non audiat credens bona fide se ab obligatione audiendi excusari ob aliquam causam: quæ nihilominus non est reuera admodum sufficiens. Rationem Caietanus reddit: quia tunc non fit formaliter contra istud præceptum: neque ita materialiter, vt dicendum sit actum redire in naturam suæ forme: seu quod idem est, quia talis omissio non prouenit ex plene deliberato consensu in transgressionem istius præcepti: cuiusmodi plenitudinis defectum à mortali excusare, doctrina est communis. Atque talis excusatio locum habere potest in seruis & filiis familiaribus, qui bona fide putant se liberos esse à præcepto audiendi Missam, dum à domino aut à patre iubentur aliquod munus obire, quod exequi nequeant, nisi Missam auditionem omittant: neque ideo compelli famulos dimittere heros, nisi hi id faciant in contemptum religionis Catholice, habet Sorus in 4. dist. 13. quest. 2. art. 1. in fine.

19. Sexta causa ex Angelo in verbo Ferie num. 45. addi potest: nimirum prædicatio eodem tempore ita concurrens cum Missa, vt non possit quis simul utriusque interesse. Sed contrarium tenendum est cum Syluestro in verbo Dominica, quest. 6. dicto tertio: prout tenet Azor in seq. quest. 10. quia audire Missam in die festo est de præcepto, non autem audire prædicationem. Si obiciatur illud, ex cap. Sacerdos De consecr. dist. 1. Sacerdote verbum in ecclesia faciente, qui egredius de auditorio fuerit, excommunicetur. Respondetur, illud esse intelligendum cum interuenit contemptus Sacerdotis prædicantis, ex glossa ibidem: quam præter Syluestrum approbat D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 11. §. 2. Quod si virgeas obligationem sciendi ea quæ sunt ad salutem necessaria exigere, vt prædicatio præferatur: negabitur, quia potest quis talia sufficienter discere per priuatam instructionem, etiam si non audiat prædicationem. Quanquam tamen, dummodo Missa non omittatur, solite curandum est, iuxta præscriptum. Concil. Trid. sess. 24. cap. 4. De re form. ne diebus, præsertim festis, prædicatio ipsa omittatur, ob insignes fructus quos profert, enumeratos à Dino Anton. in cit. cap. 11.

Porro in casu, quo quis habet impedimentum legitimum non audiendi Missam die festo, consilium quidem est salutare domi per aliquod tempus vacare orationi: id tamen non est in præcepto, vt contra Sorus & Angelam; Nauar. in cit. cap. 21. num. 7. docet, idemque tenet Suarez sub finem citata sectionis sextæ: quia præceptum de quo agimus non obligat ad tale quid, vt pote minime comprehensum Missæ nomine.

QUESTIO III.

Quanta sit obligatio audiendi Missam in die festo.

20. **R**esponso ad hanc continetur solutio aliquot dubiorum. Primum est, An talis obligatio sit sub mortali. De quo in utramque partem auctores refert Azor in

parte sua summe lib. 7. c. 1. q. 2. Pars autem affirmans tanquam recepta iam communi consensu, est tenenda. Ad cuius probationem sufficit quod communis Catholicorum notio sit, mortaliter peccare eum qui sine rationabili causa omittit audire Missam in die festo. Adde quod eisdem obligationis violatione peccetur in materia graui ex suo genere: vt pote quæ ad Dei cultum pertinet. Item quod iuxta cap. Omnes fideles, & cap. Qui die solemn. De consecr. distinct. 1. peccatur sit dignum excommunicatione: quæ imponitur tantum ob mortale, ex cap. Nemo Episcoporum, 11. q. 3.

Secundum est, An sit obligatio plures Missas audiendi eodem die festo. Causa dubitandi est, quod in præcepto dicitur plurali numero Missas. Sed eo non obstante, communis vsus ostendit satisfieri vnam audiendo. Vnde ecclesia dum Missas audire iubet, nihil aliud intendit quam vt quisque fidelium Missam in die festo audiat, ex Sylu. Missa 2. quest. 1. distinct. 4. Quod procedit ex Nauar. in citato cap. 21. nu. 2. etiam quoad diem Natalis Domini, etiam si liceat in eo, tres ab vnoquoque Sacerdote celebrari.

Tertium est, An sit obligatio audiendi certam Missam, De quo tenet potest cum D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 1. Tabien. in verbo Missa num. 49. Sylu. ead. verbo 1. num. 4. & Sorus in 4. distinct. 13. quest. 2. art. 1. sub finem: ad satisfaciendum huius præcepti satis esse audire quantumque Missam, siue illa sit priuata, siue sollemnis & cum cantu, siue de Sancto, siue de tempore, siue pro defunctis, siue votiuæ, siue propriæ: siue diei, siue non. Ratio est, quia ipsum datur absolute de Missæ auditione, vt est actus religionis. Videri potest Suarez ad 3. partem D. Thomæ tom. 3. disput. 87. sect. 2. Capitulum autem Quidam laicorum, De celebrat. Missarum, quod Angelus in verbo Missa num. 33. obicit in contrarium: Azor in cit. lib. septimo cap. 6. in fine tertie questionis ait; improbare tantum superstitionem eorum qui putabant se non audire Missam, in qua non recitaretur Euangelium. In principio erat verbum. Aut etiam reprehendere morem eorum qui contempta Missa die festi propria, aliam audire curabant.

Quartum dubium est, An constitutus extra suam Parochiam teneatur Missam audire eo die, quo in illa festam aliquod seruatur, non item in loco ubi ipse est: aut si in eo ipso loco aliquod seruatur, quod non seruatur in sua Parochia. Hoc secundum utramque suam partem copiose tractant Suarez De relig. tract. 2. lib. 2. ca. 13. & 14. ac Sanchez in lib. 3. De matrim. quest. 18. qui videri poterunt pro pleniore tractatione speculationis scholasticæ, quæ nequit paucis vtiliter trahi.

Pro praxi autem nobis proposita, duabus propositionibus potest sufficienter responderi ad propositum dubium. Prior est, Parochianum extra parochiam suam constitutum, non teneri seruare festam (& ideo nec Missam tunc audire) quæ in eadem Parochia sua quidem præceptum est, non tamen in loco in quo ipse est. Hoc probatur: quia statuta localia sunt veluti affixa loco: ligantque respectu existentis in eo. Sic enim statuta Episcoporum non ligant extra territorium: & excommunicatio ab eolata in fures non incurritur à subditis suis furtum extra idem territorium committentibus: vt habetur ex cap. 2. De constit. ubi ratio hæc datur: quia extra territorium ius dicenti non patretur impune.

Posterior propositio est. Existentem in aliena Parochia in qua celebratur festum, quod in sua non seruatur, obligari ad illud seruandum, & ideo ad Missam audiendam. Huius fundamentum est consuetudo inter fideles vsu sic recepta, vt religioni ducant ei contrauenire. Nec immerito, quia valde rationalis est: quando quidem consentaneum est rationi vt externi conformem se incolis illius loci in quo versantur: hocque est quod Dino August. D. Ambrosius ab eo interrogatus respondit (quod refertur in cap. Illa, distinct. 12.) Ad quamcumque Ecclesiam veneris morem eius serua. si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Est item, quod significatum est ab ipso D. August. in lib. secundo, Confessionum: & habetur in præced. dist. 8. cap. Quæ contra, his verbis: Quæ contra mores hominum sunt flagitia, pro morum

diuersi-

diuersitate sunt vitanda: vt pactum inter se gentis aut ciuitatis consuetudine, vel lege firmatum, nulla cuius aut peregrini libidine violetur. Turpis enim est omnis pars vniuersi suo non congruens.

Quomodo autem eadem consuetudo legitime, Superiori ve interueniente autoritate sit praescripta, Suarez declarat in citato cap. 14. num. 10. Inquiens consuetudinem vt adueniens commemorantes per aliquot dies in aliquo loco, conformem se moribus eiusdem loci in iis que ad communem vitam spectant, vim suam habere ex iure gentium quodam ratione: nempe quod ex communi fidelium consensu, praecipue pastorum, introductum sit in Ecclesia, vt Episcopi statuta suis possint obligare non solum territorij sui incolis, sed omnes ad aliquod tempus in eo demorantes. Vnde intelligitur sufficienti Superiorum approbatione fuisse eiusmodi consuetudinem.

Nota autem allatam propositionem, pariratione extendendam esse ad festa generalia ecclesiae, quando in aliquo particulari loco obligatio eorum sublata fuerit per contrariam consuetudinem. De quo Suarez in seq. nu. 27. & Sanchez in citata disp. 18. num. 7.

Nota secundo eandem admitteri quidem passim, quoad eos qui relicto proprio domicilio diuertunt alio, ad eandem ibi saltem ad tempus constituendam: difficultatem esse tamen inter Doctores, an eadem procedat quoad eos qui diuertunt alio per modum transitus, & tanquam in hospitio. Ea vero explicatur distinctione: si enim peregrinus diuertat aliquo vt per aliquot dies licet paucos, ibi moretur: siue ad negotium aliquod curandum, siue animi tantum gratia, tenetur quanto tempore ibi manserit conformare se in eo in festi obseruatione: quia ex contrario facto illius sequenter quoque incommoda ante allata lesionis pacis, & occasus peccandi exemplo frequentiorum, qui non nunquam ex varijs locis conueniunt in aliquo loco, siue curiositatis siue negotiorum causa.

Si autem aliquo peregrinus diuertat per modum transitus, seu tanquam in sua vitae hospitio, vbi prandeat vel pernoctet, & statim discedat, censeri excusari ab obseruatione festi, quod non seruiatur in sua Parochia. Ratione reddit Suarez ibidem nu. 22. quia talis proprie dicitur potius illa transire quam ibi esse nec obligat ad ibi permanendum pro audienda Missa: quia praecipuum de seruatione festo non obligat ad permanendum in loco: sed supposita per manentia obligat ad talem obseruationem. Si tamen tantum temporis permanere statuat, vt eodem Missam audire possit, quia tunc quoque rationes ante propositae locum haberent, censeri pariter potest locum habere obligationem quam illa ostendunt. Dixi, commode, ad significandum non teneri se incommodare in iis que spectant ad prosequendum suum iter: quorum procuratio requirat tempus illud, quod ponendum est in audienda Missa. In quo iudicando cauenda est deceptio, quale uiter necessitatem nobis fingamus.

Quintum dubium est, An sit obligatio Missam diebus festis audiendi in propria Parochia. De quo plenius Azor in prima par. Moral. Institut. lib. 7. cap. 6. quest. 4. & Suarez ad tertiam partem D. Thomae tomo 3. disp. 87. sect. 2. in dubio circa secundam Missae diuisionem. Tenere autem possumus cum D. Anton. loco superius citato, Nauar. in memorato cap. 21. n. 5. & alijs quos idem Azor commemorat, non referre vtrum in hac aut in illa ecclesia audiatur Missa, cum praecipuum de audienda, absolute ac sine tali limitatione detur in cap. Missas, De consecrat. dist. 1.

Neq; obstat Capitulum Vt Dominicis, De Parochiis: quia non praecipit absolute Missam audiri in propria Parochia, sed vetat ne diebus festis, extra eam audiatur contempso proprio Parochos: qui contempus praesumitur cum quis frequenter parochiam deserit sine debita causa. Et quamuis contempus non esset vere: tamen tale quid potest & alijs generare scandalum, & sibi periculum peccandi: cum multa ad omnes parochianos spectantia soleant eo tempore explicari publice in parochiis. Quibus de causis prohibitio sit Religiosis in 2. Extrauag. communi, De reuiga & pace: ne praedicti parochianos non teneri in suis parochiis Missam audire diebus festis & Dominicis,

cum ad id iure teneantur nisi iusta causa excuset: nempe, vt ex Parochian. Azor. post Nauar. in iungit. proprius parochus in hunc datus est ex communicationis, aut interdictionis vinculo: aut in irregularitatem lapsus: aut ab ordine vel officio suspensus, aut concubinaris tantum quis deuotius aut fructuosius alibi solet. Missa interesse: quia videlicet ibi Missam simul & concionem audit, vel concionem fructuosiore quam in sua parochia: aut quia temporis vel loci vel alterius rei occurrentis difficultas non patitur commode adire parochiam, aut etiam quia consuetudo est ibi recepta, vel a Summo Pontifice concessum priuilegium, vt Missa extra parochiam audiat.

Dico autem iuri per consuetudinem contrariam derogatum esse aperte significat Nauar. loco citato cum dicit huic precepto satisfacere non modo adientes Missam in ecclesia Religiosorum mendicantium per priuilegium Leonis decimi, quod ipse refert: sed etiam adientes in oratorio aut sacello aliquo siue publico: siue etiam in Azor in sequen. quest. 8. priuato, dummodo id non faciant ex contempso sui parochiae. Vnde idem Nauar. inferit Episcopum non posse subditis suis contrarium praecipere: quia sicut non potest tollere aut restringere ad commune, argumento cap. Inferior, distinct. 22. ita nec potest generalem Ecclesiae consuetudinem, quae eundem vim habet: adeo vt excommunicatio quam ferret id praesentando, nulla esset, argumento cap. 1. De sententia reuocata: excepto tamen casu contempus autem memorato ad quem reduci potest quod Azor habet in eod. cap. & circa finem 6. questionis: si tota multitudo aut pars maxima parochianorum desereret parochiam alibi audiendo Missam sine iusta causa, Episcopum posse talibus praecipere vt ad suam parochiam accedant: non tamen, addit ille conuenienter antedictis, imperare poenitentia irogatis, aut statutoposito.

Sextum dubium est, An obligatio audiendi Missam satisfaciatur qui eam audit ne sciens esse diem festum. Ad quod respondendum est affirmatiue: si quidem sciens & volens audiat: quia praecipuum datur ratiuum de ea auditione, vt de actu quodam virtutis religionis: de se requirente solum vt fiat: non quidem per ignorantiam aut vim, sed scienter ac sponte. Excepit, nisi forte ira audiens nolit expresse per actum illum satisfacere sua obligationi audiendi: quando quidem non exhibetur tunc praecipuum obedientiae, cum excluditur voluntas illud adimplendi. Videt potest Azor in cit. lib. 7. cap. 2. quest. 6. Et ad maiorem intelligentiam, illud quod habitum est in lib. proxime praecedenti, num. 150.

Septimum dubium est, An qui ecclesiam principaliter adire ad videndam amasiam, aut ob aliquid illi otium, satisfaciatur eidem obligationi. De quo contra D. Anton. Nauar. in cit. cap. 21. num. 6. tenet satisfacere. Quod verum est, si talis in ecclesia existens assistat Missae cum debita intentione & attentione. Quod idem dicendum est de famulis comitantibus dominos ad Missam: non ita ut aliqui ad eam, si assistant similiter cum debita intentione & attentione, etiam si mortaliter peccarint habendo propositum actualem eam aliqui omittendi.

Octauum dubium, An eadem obligatio tanta sit, vt mortale censetur quamcumque Missae partem in die festo omittit. Pro solutione autem dicendum est, quod etsi obligatio sit (eaque sub mortali, iuxta ante habitam in explicatione primi dubij) totam seu integram Missam in die festo audire: put expresse habetur ex cap. Omnes fideles & ex cap. Missas, De consecrat. dist. 1. nihilominus tamen sicut in alijs materijs, ita & in hac, rationem modici excusare a mortali: prout docent D. Anton. 2. part. tit. 9. cap. 10. §. 1. dub. 7. Sylu. Missa 2. quest. 1. dicto 1. Nauar. in inchoar. cap. 21. num. 2. Soto in 4. distinct. 13. quest. 2. art. 1. col. penult. Suarez in memorato a diffinit. 68. sect. 2. alijsque communiter. Quae autem Missae pars excedat limites modici, & censenda sit notabilis, vt in illius omissione mortale non euitetur ratione paruitatis materiae: determinatum non est a iure, sed relictum prudentis arbitrio, vt Nauar. ibidem notat. Diuersae diuersorum inueniuntur determinationes: etsi inter

omnes fere conueniat, illud quod est vsque ad introitum, non esse notabile: contra vero mediam, aut etiam tertiam Missæ partem esse notabilem, quod habent D. Anton. & Syluest. Diuersitas ergo inter Doctores est, quousq; post introitum censeretur pars non notabilis.

Ceterum mihi probatur quod Nauarr. habet in cit. nu. 2. non esse censendam Missæ partem notabilem, illud quod dicitur vsque ad epistolam inclusiuè: neque scrupulose contenderit cum eo qui adhuc adderet modicum illud quod sequitur vsque ad Euangelium, dummodo nihil de eodem Euangelio relinquatur. Similiter nec esse censendam partem notabilem, illud quod post communionem Sacerdotis dicitur vsque ad finem, vt idem quoq; Nauarr. habet ibidem: & ante eum Caiet. in verbo *Festus dies*, cap. 1. vers. *secundum quoque*. Nec obstat quod in memorato cap. Missas, statuantur vt exeuntes ante benedictionem, publice confundantur ab Episcopo: quoniam id intelligendum est, si scandalum fuerit: aut si id fieret in contemptum: non item quod præceptum de audienda Missa in eo omnino violetur.

Quoad partes autem intermedias: in illis determinandis bene monet ibidem Suarez versu vltimo, non esse tam considerandam temporis moram, quam dignitatem, ex propinquitate vel necessitate ad substantiam sacrificij. Sic quantumcumque breuis mora esset, qua quis recederet à templo dum Sacerdos peruenit ad consecrationem, aut ad assumptionem Eucharistiæ, is non facile à mortali excusaretur, tanquam omitens ea, quæ pertinent maxime ad perfectionem sacrificij. Et vt memoratus author expressit, de eo damnandus est, si omiserit tam partem in qua fit consecratio Eucharistiæ, quam eam in qua hæc sumitur.

25. Aduerte vero quod Nauarr. attingit tum loco cit. tum etiam in tractatu de oratione cap. 10. num. 43. ex vna particula omissa in principio, & ex alia omissa in fine, vel alias ex diuersis Missæ particulis in interpolate Deo omisissis, posse conflare vnã omissionem partis notabilis, propter quam præceptum non impleatur. Ratio vero est, quod cum tales partes instituantur ad idem totum confluendum: ex omissione vniuscuiusq; illarum, mutilatur integritas eiusdem totius. Quæ mutilatio in audienda Missa cum fuerit notabilis, inducit in ea, sicut in alia graui, defectum ad mortale sufficientem. Quod autem ille addit, legendum per se post Missam, partem omisissam, vel audiendo lectam ab alio, satisfieri præcepto, non videtur securum: quia illud lectum extra Missam, siue à laico, siue à Sacerdote, non pertinet ad sacrificium Missæ: cui interesse præceptum ipsum obligat.

26. Facile tamen admiserim illud quod idem in iisdem locis habet ex Ioanne Maiore, audientem ex alia Missa partem, quam ex priorè omisit, censendum esse satisfacere, quia ex duabus illis auditionibus, integratur auditio præcepta: quæ est etiam Soti doctrina in 4. *distinct.* 13. *quest.* 2. *art.* 1. *colum. antepenult.* Nec obstat quod in eodem cap. Missas habeatur, Missam audiendam esse speciali ordine. Non enim sensus est, totam Missam esse audiendam ita ordinatam, vt prior Missæ pars, prius: & posterior, posterius audiat: id enim non egebat præcepto: cum ita sit natura comparatū, vt prius audiat quod prius dicitur: & posterius, quod posterius. Non negarim tamen, in ea deordinatione committi peccatum veniale, quando nulla iusta causa eam excusat: quia non est consentanea ratio.

Ceterum videtur omnino tenendum, Missæ auditionem, quæ in hoc præcepto iniungitur, non integrari sufficienter per duas medietates, quando quis vnã medietatem audit ab vno Sacerdote qui Missam incipit: & eodem tempore alteram medietatem ab altero Sacerdote, qui est in medio Missæ. Nam communis fidelium sensus & consuetudo in contrarium, ostendit aliam fuisse mentem ecclesiæ præcipientis Missæ auditionem. Id quod indicare videntur memorata verba cap. Missas, *speciali ordine*:

inter partes enim, quæ simul sunt, non
seruatur specialis
ordo.

QUESTIO IV.

Quæ inter audiendum Missæ sacrum sint
curanda.

27. PRIMO seruanda est decencia interior & exterior. Interior quidem primo, vt anima eiusque vires liberae sint ab omni labe: quam ad rem valet lustralis aqua aspersio, contritio, &c. Deinde vt eadem vires omnes ab alia quam cura seuocata, in hac vna occupentur, hoc vnum agant. Exterior vero primo, vt totum corpus decenter habeatur, strepitus fiat quam minimus. Secundo, dum quis accedit ad sacrum Missæ existimet se ire ad funestum Caluarie spectaculū, vna cum B. Virginæ, & S. Ioanne Euangelista ac sanctis mulieribus: quarum in se affectus stuideat excitare. Item accedat eo consilio vt Christum offerat pro peccatis à se admissis, ac pro beneficiis in se diuinitus collatis, spiritalique communionem coniungat se Christo. Itemque cognita sua in dignitate atque imbecillitate, precetur à Deo conferri sibi gratiam ad digne versandum in negotio tantæ dignitatis ac maiestatis.

28. Tertio aduertendum est, in Missæ celebratione distinguiposse septem partes in quibus singulis, quædam præcipue seruanda sunt.

Prima pars est, Ab initio vsque ad oblationem: in qua tum antiquorum Patrum desideria decet recordari, & ipsum Dominum paulo post venturum expectare: tum excitare animum ad lætitiã, quod latentem, *vere tamen præsentem*, Dei Filium ac nostrum Saluatorem spectaturi sumus: tum demum attente audire quæ recitantur, fructum aliquem ex eis excerpendo, ac Spiritui sancto aditum patefaciendo, si dignetur per vocem Sacerdotis ad nos accedere.

Secunda pars est, hinc vsque ad consecrationem exclusiue: quo tempore preces coniunctæ Christi Domini meritis & cruciatibus, sunt simul cum sacerdote Deo fundendæ, ac quasi libelli supplices pro nostris & proximorum vitiis necessitatibus offerendi. Reuocanda est etiam in memoriam passio Christi (*iuxta illud 1. Corinth. 11. Quotiescumque manducabitis panem hunc & calicem bibetis in memorem Domini annuntiabitis donec veniat*) eum intuendo tanquam præsentem cruci affixum, atque singulis rebus quæ in eo se offerunt singula postulata accomodando hac ratione: vt in suo sanctissimo sanguine, proptia anima offeratur ablucenda, & ornanda iis virtutibus quibus ei placere valeat. Secundo, in intuitione capitis ipsius compuncti spinis: Principes ac cæteri rerum tum humanarum tum diuinarum moderatores ei commendentur, vt pro dolore quem spinarum aculei infixierunt, ipse liberet eos ab auaritiã, & ambitionis aculeis, eosdemque confirmet ad constantem ferendam curam acerbiteriam, quam administratio sedula offert. Tertio, in intuitione dexterae manus commendentur consanguinei, affines, amici, bene meriti, vt suis donis cumulet ipsos ac compenset ea ratione, quam nouerit optimam. Quarto, in consideratione manus sinistrae commendentur ii qui nos odio, & quacumque ratione insectantur, vt eis bona rependere dignetur. Quinto, in consideratione dextri pedis, iusti commendentur ei, vt constantiam illis ac perseverantiam impertiat. Sexto, in intuitione sinistri pedis, oreitur pro iis qui iacent in peccato lethali: vt eos ad dextram velit trãsferrere. Septimo, in inspectione lateris aperti commendentur sancta ecclesia vt Spiritum suum sanctum ac sanctitatem ei largiatur. Octauo, in consideratione crucis commendentur viti Religiosi, vt in perfecta sui victoria, ipsum sequi ducent valeant. Nono, in consideratione blasphemiarum & irrisionum quibus appetitus est in cruce pendens: oreitur pro hæreticis & Ethnicis, vt ad veritatem conuersi, desinant ipsum blasphemare. Decimo, in consideratione scissuræ, quam perpeffus est pendens item in cruce, commendentur ii qui nostras preces expetunt, vt ne voto fraudentur: quicumque item calamitate aliqua premuntur, vt omnibus præsto sit suo auxilio.

Tertia pars est consecratio: In qua primum exercenda est fides adorando præsentem Dominum. Deinde cum

atrolli-

attollitur sacra hostia renouata olim subleuatur crucis memoria, offerre debemus Christum ad gratiarum actionem, & ad poenarum deprecationem; simulque nos ipsos in holocaustum perfectum, quod Deus suo caelesti igne penitus absumere dignetur.

Quarta pars est, memoria defunctorum: quo tempore debemus mente descendere ad inferna loca, ac illos qui in purgatorio detinentur commendare Deo, hoc etiam sanctissimo sacrificio pro eis oblatio.

Quinta, hinc vsque ad Sacerdotis communionem in qua occupandus est animus in consideratione diuinæ maiestatis Christi, adoratione & veneratione, cum summa demissione animi, reputando quanta Angelorum multitudo nobiscum sit penitus indignissimis: simulque voluntatem excitando ad amorem erga eum qui prærens nobiscum adest, ac familiariter versari dignatur.

Sexta, sacram communionem complectitur, in qua decet audientem Missam, incitari cupiditate iungendi se Christo, animumque comparare perinde ac si re ipsa participes esset diuinorum mysteriorum: tandemque vna cum Sacerdote Dominum suum excipere animo & voluntate.

Septima pars est, hinc ad finem vsque, in qua simul cum Sacerdote agendæ sunt gratiæ Deo: & infinita Christi merita, pro innumerabilibus beneficiis quibus quotidie cumulamur, offerenda. Tandem post Missæ sacrum petenda est à Deo venia pro negligentia à nobis in eod audiendo admittam, simulque agendæ ei gratiæ, quod tanto mysterio nos interesse voluerit: ac demum orandus est, vt sua dona tueri & conferuare ipse velit in nobis, & fructum si quem perceperimus ex re diuina, perpetuum velit esse.

APPENDIX

De dignitate sacrificij Missæ & spirituali significatione eorum qua exterius in illius celebratione vsurpantur: tanquam motiuis ad curanda prædicta.

Quoniam plurimum homines errant in vsu & tractatione rerum diuinarum, eo quod illas quamuis optione quadam consueta & populari putent esse magnum quiddam: id tamen nec sentiunt plene nec certo ac viuo quodam iudicio sibi persuadent: ideo necesse est Missæ dignitatem (quantum licet libra mortali pondus immensum) expendere: simulque, quia valet ad excitandam pietatem, quid Missæ apparatus, & quæ in ea seruantur ceremoniæ significent, declarare.

Prior pars, de dignitate Missæ.

Diuissimi huius sacrificij dignitas, vt aliqua ex parte intelligatur: primo inuestigandum est quam præstans, & præiosa fuerit illa olim Christi Domini oblatio, cum in cruce se actua omnia pro humano genere obrulit æterno Patri. Illius enim oblationis memoria & representatio vera, Missa ipsa est. Deinde finis considerandus est. Tertio, quanti ea fiat à sancta Ecclesia, ac quarto, quæ bona nobis adferat, tradendum est paucis, sectando vestigia cuiusdam nostri Patris in tractatione spiritualium commendati.

Dignitas ex oblatione.

Primum ergo coarctentur omnia quæcumq; Christus Dominus, verus Deus & homo, ex eo puncto quo conceptus est, vsque ad illud quo spiritum emisit in cruce, siue interiora illa fuerint, siue exteriora; simulque aggregentur merita quæ ex talibus gestis oriebantur: atque notetur: primo quidem numerus, seu quod fuerint ea quæ tribus & triginta annis ipse gessit, qui nullo vnquam momento temporis vacauit ab actione placita Deo, iuxta illud Ioan. 8. Ego quæ placita sunt ei facio semper. Deinde vero qualitas æstimeretur, puta ipsa rerum natura, ipsa virtutum præstantia, etiam dignitate persone diuinæ non considerata. Etenim omnia sunt præclarissima quædam & maxime heroica facinora.

Valerij Pat. III. Tom. 2.

Vterius considerentur præ cæteris quinque capita ex quibus penderet rerum gestarum dignitas. Primum est, personæ excellentia: interest enim quid à quo fiat. At quia vera excellentia ex diuina gratia existit, expendendum est quanta sit illius cui sine vilo modo & mensura tantum gratiæ impertitum fuit, vt ex eius affluentia, tanta in genus humanum copia redundauerit. Secundum est, personæ conditio & status, libera sit, necne; pro arbitrio quid, & vt libet aggrediatur, an ex alterius voluntate. An sit vi extorta seruitus, an liberum obsequium. Christus vero testabatur se singula facere vt Patri obtemperaret. In quo voluntario obsequio quis alacritatem, inregitatem, constantiam satis cogitare possit præter ipsum Christum, qui illud esse cibum suum prædicabat, & calicem sibi à Patre datum? Tertium est, animus: num scilicet quis commodo suo ducatur: an vt aliis opem ferat, siuue an alienis: an charitate, an alia quapiam re moueatur. Quæcunque autem Christus faciebat, ex maxima charitate erga nos alienos, & inimicos faciebat. Quartum est finis: nam quæ ad finem referuntur, eo sunt præstantiora, quo finis ipse fuerit præstantior; diuina autem gloria, nobilior finis esse non potest. Hæc vna semper ante oculos Christo Domino versabatur, nihil agebat aliud, quam vt Patri restitueret occupatum per iniuriam, ab inimico suo hominum principatum. Quam putas gratiam iniret à patre mortali filius, qui tyranno eiecto, illum expulsum ac profugum in regio solio reponeret. Quintum, est modus actionis: an remisse & negligenter, an cum cura & contentione virum quidpiam fiat. Saluator vero noster, cum plurimum posset, qua maxima potuit contentione, cunctisque animi & corporis viribus, res innumerabiles & præclarissimas effecit.

Ad extremum ponderetur tot actorum obsequiorum fructus & merita, nobis à Christo Domino fuisse donata. Arque ob oculos versetur nobis Saluator ipse pendens in cruce, ac illa omnia, seque totum Patri optimo offerens, ac præmia quæ sibi debentur, cum ipse illis non indigeat, in nos conferri postulans hoc fere modo. En quidquid sum, quidquid gessi, sicut suæ diuinæ benignitatis partus est, ita suæ gloriæ volo dedicatū esse, offeroq; ac dedico. Si gratiam vllam putas referendam; ego beneficio tuo satis abundo, sunt mihi egentis ac mendici fratres, in eos si qua mihi debentur præmia, precor vt conferas: illis omnia mea dono, illos meo loco constituo, tibi que commendo. Huius autem oblationis Missa est via quædam ac vera representatio. Non enim inducuntur hic fictæ, vt in fabulis, personæ: sed ipsemet qui olim actor fuit, adest: eandemque instaurat oblationem. Quamquam sunt quedam inter vtramque discrimina: primum in tempore: illa semel facta, hæc quotidie, & singulis pene fit momenti. Secundum in loco: illa ierosolymis, hæc vbique terrarum & gentium, & eodem tempore diuersis in locis. Tertium in modo: olim enim oblatus est Christus patiens ac cruentus; nunc offertur imparibilis sine vlla sanguinis effusione; & olim palam, nunc sub venerandis speciebus panis & vini. Itaque oblatio quidem est omnino eadem, suntque nunc omnia quæ gesta olim sunt in Caluarie monte, at tamen differentia sunt ea quas commemoramus.

Dignitas Missæ ex fine.

Secundo, principaliter considerandus est Missæ finis, quo continentur causæ, cur Dominus noster voluerit eam oblationem tam sæpe renouari; quæ sunt trium generum: nam alia Deum, alia Christum, alia nos respiciunt.

Primum genus igitur pertinens ad Deum, est vt sanctissima Trinitas tanto maiore gloria ac delectatione quasi afficiatur. Delectatione quidem, quia dubium non est, quin Deus optime perfectas habens egregias Christi virtutes, quas tum in reliqua vita, tum præcipue in supremo illo actu, inter cruciatu ostendit, longe maiorem ex his, vt nos loquimur, iucunditatem: quam ex ludæorum sceleratorumq; omnium impietate, molestiam hauserit. Quare sicut Principes repeti volunt historias, quas

P

seruit

seruit cum voluptate spectarunt; ita Deo placet iucundissimum illud Domini nostri sacrificium sepe representari. Gloria vero, quia hoc maxime modo Saluator noster significauit se omnia referre accepta Deo, sicut fiebant olim sacrificia, ut iis homines bonorum omnium auctorem Deum esse, grati testarentur.

Secundum genus pertinet ad Christum: ut renouet honestissimos triumphos, quos ex hostibus retulit. In tabulis alij, vel in parietibus suos appingunt, ut qui triumphare semper non possunt, frequenti reportari honoris recordatione praesenti delectentur. At Christus, qui potuit quaecumque voluit, & cui honor aeternus ideo debetur quod retulerit eam victoriam, cuius fructus est aeternus, viam quoque excogitauit, qua perpetuum ageret triumphum.

Tertium genus pertinet ad nos: ac primo, ad impetrandam nobis veniam peccatorum. Secundo vt dona tum diuina: tum, si ita expediat, humana impetremus. Tertio, vt gratias de beneficiis quam aptissimas agere Deo possimus, nam e iusmodi olim fuit sacrificiorum causa. Quarto vt certas peccatorum penas, quae in hac vita, vel postea in purgatorio danda essent, deleamus.

Dignitas Missae ex iis quae sunt ab Ecclesia.

31. **T**ertio, principaliter considerandum est quanti hoc sacrificium fiat a sancta Ecclesia, quae Christi sponsa est, & a qua aestimatur. Id autem apparet ex diligentia qua vitur in illo pro dignitate quantum potest tractando. Quae diligentia innotescit primo, ex ministrorum eiusdem sacrificij delectu, quos Ecclesia ipsa vult. 1. genere, natos ex legitimo coniugio. 2. aetate, iam satis maturos. 3. corpore non debiles nec deformes. 4. fortunis, vt certum habeant victum, vel paupertatem voluntariam sequantur. 5. fama & opinione probatos. 6. moribus castos, propterea obstringit illos castitatis voto solemniter. 7. pietate erga Deum ardentem, atque assiduos. Quos & vult multum temporis in diuinis laudibus quotidie infumere. 8. non statim eos constituit in sacerdotio; sed lente promouet per multos gradus, in quibus singulis pulcherrimis ipsos consecrat retribuit.

Secundo apparet ex locis quae ad hoc sacrificium Ecclesia ipsa comparat. Quo spectat magnificentia ornatumque templorum, eorundem consecratio, ac altaria instructa pulcherrimis marmoribus, auro argentoque, ac vestibus ornata pretiosis. Tertio, apparet ex pretio, pulchritudine, elegancia & religione factorum vasorum, ac panniculorum quibus eadem Ecclesia vitur in ipso sacrificio. Quarto, ex quibusdam aliis rebus extrinsecis, vt ex musica tum sonorum, tum vocum; ex odoribus thuris suffitu, multitudine luminum. Quinto, ex commemoratione Sanctorum, tanquam, e regione Ducum, Imperatorem in triumpho comitantium.

Sexto, ex ritibus quos in toto Missae sacro vult variis adhibere: & ex ea reuerentia, qua antequam Sacerdos ad altare ascendat vult ipsum vna cum populo publice de peccatis confiteri: & dum id ipsum sacrum peragit, toties altare osculari, genua flectere, manus in varias figuras formare. Ac demum ex ipsa tota sacrificij serie: in qua vult compendio pulcherrime vita & mors Christi ante oculos ponitur.

Dignitas Missae ex bonis quae nobis adfert.

32. **Q**uarto, principaliter consideranda sunt bona quae nobis ex hoc sacrosancto mysterio proueniunt omnium generum non honesta solum atque vtilia, sed etiam iucunda. Primo, honor magnus est a Christo triumphante, quosdam veluti honorarios spectatores adhiberi, vel tanquam intimos familiares in conuiuium admitti, cum quibus sua communicet arcana. Secundo, vtilitas magna est, quae accipitur. Tum ex precibus, quae cum in Missa pro iis praecipue qui adfunt fundantur, sunt iisdem maxime salutares: tum ex opportunitate, singularia aliqua dona impetrandi in ea celebritate, in qua Christo triumphanti obuiam occurrimus, cumque honorifice quantum possumus excipimus ac prosequimur. Cuius-

modi tempus & occurfus apud mortales, ad impetrandam quaelibet beneficia opportunissima censentur. Tum ex eo, quod eluantur noxae veniales. Tum ex eo, quod praeparantur ad contritionem illi qui mortiferis obstringuntur. Tum ex eo quod remittatur aliquid etiam illius poenae quae debebatur peccatis. Adde quod in Missa audiamus varia factae paginae documenta, quibus modum vitae recte instituendae & emendandae edocemur. Tertio, iucunditas & delectatio multiplex accipitur, nonnumquam etiam corporalis. Nam multa sunt, quae oculis pie delectant in apparatu atque ornatu factae aerae & Sacerdotis. Deinde aures praeter musicam, oblectant, quae ex factis libris recitantur. Tertio odoratus spiritualis maxime afficitur ex odore suauiissimo sacrificij qui vsque ad diuinas nates (si ita loqui liceat) ascendit. Quarto, singulari ac proprio quodam modo spiritualis gustatus oblectatur in conuiuio pinguium, ubi caelestis ille agnus apponitur fumens. Quinto, iucundissime tactus spiritualis afficitur in animae cum suo Domino suauiissima coniunctione, castissimoque caelestis sponsi osculo ac complexu.

Appendicis pars posterior, in qua explicatur quid instrumenta Missae, vestes Sacerdotis, ipsaeque Missae partes, & ceremonie significant.

33. **P**rimo, Altare ad Missam tanquam verum sacrificium, necessarium est, & crucem representant in qua immolatus est Christus. Secundo, vestes factae Sacerdotis & altaris, adhibentur in Missa, vna in publica & solemnitate, ad Christi cruciatos significantes. Tertio, crux in altari est: quia in actione solemniter vexillum regis proponitur, tum enim vt in memoriam reuocet cruciatum Christi. Quarto, adfuit candela accensa, tum religionis causa, tum quia lumen significat, quod caelestis magister per supplicia quae passus est, exiit nos de potestate tenebrarum, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum. Quinto, adhibetur liber, quia in tanta re, ita debet abelle temeritas, vt etiam quaeuis pericula vitentur.

De habitu & vestibus Sacerdotis.

Sacerdos operans factis, Christi personam representat. Ac 1. tonsura significat spinam coronam, 2. amictus, velamen illud quod Christi oculis obrentum est, 3. linea tunica, vestem albam qua indutus est ab Herode, 4. cingulum, funes quibus medius confectus est in horto, 5. manipulus, vincula quibus factae manus tanquam nefarij hominis abstrictae sunt, 6. stola, funes qui vt tutius deduceretur collo ipsius diuino inserti sunt, 7. casula, vestem purpuream, 8. crux in pectore ac humeris, eam crucem quam Christus gessit, & quam semper expetiuit, semperque ante oculos habuit, 9. calix, acerbis cruciarium calicem quem nostri causa exhaussit, 10. sacri panni qui explicantur in altari, sindonem & lintheamina quibus obuolutum est sacrum corpus ipsius. Cum ergo ad altare vides accedere Sacerdotem, agnosce in eo Christum, qui nostris peccatis onustus, nostra carne vestitus, accessit ad crucem, in ea que cuncta illa deposuit ac deleuit.

De ceremoniis, & partibus Missae.

34. **P**rimo, introitus significat vota & preces sanctorum Patrum. 2. Kyrie eleison, id est Domine miserere, miseriam generis humani ante Christi aduentum: & quantopere omnia quodammodo expetere & implorarent misericordiam. 3. Gloria in excelsis, ortum Christi, & Angelorum laetantium cantus. 4. saluatio populi, cum Dominus vobiscum: tum nos admo net debite attentionis, tum significat varias Christi manifestationes, postquam natus est: vt pastoribus, regibus, Simeoni, Annae, & quae post resurrectionem contigerunt. 5. oratio quae subsequitur, aliaque multa quae in toto Missae sacrificio recitantur, significant frequentes a Christo pro hominibus factas preces aeterno Patri, praesertim 30. illis annis quos omnes

ante

ante Baptismum in hac vna re traduxit. 6. lectio epistolæ indicat doctrinam Apostolorum, antiquæ legis, Prophetarum & Ioan. Baptistæ. 7. graduale, priuatam Christi doctrinam qua discipulos Petrum, Andream, Philip-pum, Nathanaelem instruxit 8. Alleluja, id est, laudate Deum: lætiam de Christi ad nos aduentu & eius reditu ab inferis. 9. transfertur liber à dextra parte ad sinistra m: quia sicut Iacob commutauit manus super filios Ioseph, ita dextra Dei, quæ olim super Hebræos porrigebatur, propter eorum mala merita, translata est ad Gentiles. Et quia Christus venit, peccatores qui erant à sinistra, vocaturus ad dextram. 10. Euangelij recitatio refert publicæ Saluatoris doctrinam, ad cuius titulum respodetur, Gloria tibi Domine; quia per eam doctrinam cognitus est Christus. 11. initio Euangelij cruce signatur frons, os, & pectus, vt non pudeat Dominum sectari: sed vt omnes legē & doctrinam ipsius palam & in fronte circumferant, neque solum contineant pectore reconditam, sed etiam ore confiteantur; neque solum in ore consistat; sed & in corde. 12. stantes Euangelium audimus, vt paratos nos ostendamus, & monitis parere diuinis, & pro fide quæuis supplicia perpetui. 13. Recitatio Euangelio Sacerdos lecta in libro verba osculatur in signum deuotionis: cum qua excipit debet mente, & exceptum conseruari semen diuini verbi. 14. Respondetur ad finem Euangelij. Laus tibi Christe; quia hic suo ore, diuina recitata nos docuit. 15. Symbolum Apostolorum significat diffusam per mundū Christi doctrinam, & conuersionem Gentium ad veram religionem. 16. Tacitæ & secretæ preces significant tum illud tempus quo Christus lauit, tum & occulta consilia Iudæorum de eius necē. 17. Oblatio hostiæ & calicis vna cum iis precationibus quæ tunc adhibentur, ostendunt Christi voluntatem, qua se alacriter assidue patri pro humani generis salute offerebat; præsertim autem preces in horto manus, cum dixit: non mea voluntas, &c. 18. Ablutio manuum, Christi innocentiam: quam vt testaretur Pilatus, manus lauit. 19. Præfatio, ingressum Domini triumphantis in urbem Ierosolymam, simulque laudes quibus ab Angelis perpetuo celebratur in cælo, cum quibus nos in terra voces sociamus. 20. Canonis tacita lectio, Christi Domini inter cruciatum & contumelias silentium, qui velut agnus coram tondeute se, obmutuit. 21. Sacerdos cum primum orans dicit Memento, &c. reuocat nobis in mentem Christi præces in horto, mercedem illam, & sudorem cruentum, quo resperus est, cum sibi nostra peccata ante oculos posuit. 22. Cum Sacerdos hostiam manibus accipit, ac deinde calicem, & super ea bene precatur, signumque crucis format, & oculos tollit in cælum; augustissimi & altissimi mysterij maiestatem ostendit, transubstantionis scilicet, panis ac vini in Christi corpus & sanguinem: quæ primū facta est in suprema cæna: cum gratias Christus leuatis in cælum oculis agens, sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum instituit. 23. Eleuatio Christi corporis & sanguinis, crucis erectionem representat, & effusum Domini sanguinem ad abluendas animarum nostrarum labeas. 24. Tempus quod hinc vsque ad hostiæ fractionem intercedit, & illæ cruce & ceremonia, significant tempus quo Dominus fuit in cruce. 25. Cum dicitur iterum memento, & sit memoria defunctorum, significatur Christum memorem fuisse Patrum, vt eos liberaret. 26. Peccatoris unctio cum iis verbis, nobis quoque peccatoribus significat boni latronis conuersionem; centurionis, aliorumque timorem, qui reuertebantur percutientes pectora, sua & testabantur: Vere filius Dei erat iste.

Oratio Dominica, præces Christi in cruce, & septem quæ eo tempore dixit verba significat. 28. hostiæ fractio mortem Domini, & animæ a corpore seiuactionem. 29. Mixtio hostiæ cum sanguine, lateris vulnus: ex quo sanguis & qua profuens corpus totum resperit. 30. Communicatio Sacerdotis, Christi sepulturam, & intimam conjunctionem Domini cum Sancta Ecclesia, quam sibi suis cruciatibus peperit. Ea que præcedunt, vt Domine non sum dignus, &c. ostendunt quanta cum preparatio-ne tantum sacramentum sit suscipiendum. 31. Cantus post

communione & reliquæ partes, significant læticiam post Christi reditum ex inferis, & gratias pro beneficio Deo agendas. 32. Dimissio populi per formulam illam *Itē Missa est*, ascensum Domini in cælum, quem populo nunciat Sacerdos, vt Angeli olim Apostolis. 33. Benedictio, Spiritus sancti aduentum & supremum iudicij diem. 34. Euangelium sancti Ioannis promulgationem diuinæ legis die Pentecostes. In hoc enim Euangelio mysteria sanctæ Trinitatis, & incarnationis continentur quæ sunt præcipua & propria religionis Christianæ. Atque hæc paucis attigisse sufficiat, pro quotidiana praxi.

CAP. III.

De obligatione abstinenti in die festo ab operibus seruilibus, nonnullisque aliis.

SUMMARIUM.

35. *Quæ opera seruilia prohibita sint ab Ecclesia in die festo.*
36. *Quæ non sunt de se seruilia, non sunt censenda fieri talia ex eo, quod principaliter exerceantur ob lucrum.*
37. *Pulsare instrumenta musica, dare consilium, & studere non sunt die festo prohibita.*
38. *Iter facere in die festo, quo modo sit, aut non sit, licitum.*
39. *Scribere in die festo etiam lucræ gratia, non est prohibitum.*
40. *Explicatio dubij de actu transcribendi.*
41. *Explicatio alterius dubij de actu pingendi.*
42. *Actus non seruales in die festo prohibiti.*
43. *De mercatu, quid eo nomine intelligi possit.*
44. *De placito, quid sit & quatenus prohibitum sit, vel non sit in die festo.*
45. *Explicatio dubiorum de nonnullis actibus forensibus, an sint prohibiti.*
46. *De iudicio ad penam, prohibitum in die festo.*
47. *De iuramento similiter prohibitum.*
48. *De prima causa excusante opera in die festo prohibita, quæ est cultus diuinus.*
49. *De secunda, quæ est pietas.*
50. *De tertia causa quæ est necessitas.*
51. *De quarta causa, quæ est occursum lucri transitorium.*
52. *De quinta causa, quæ est consuetudo.*
53. *De sexta causa, quæ est materia paruitas.*
54. *De fine excusante.*

CECLESIA præcepto audiendi Missam coniunxit nonnullorum prohibitionem, eamque pariter sub mortali ex Caiet. in verbo Festos dies, cap. 1. Ratio est, quia datur de actu religionis virtutis præstantissimæ & in finem præstantissimum, diuinum in quam cultum. Vnde illius violatores interdum à Prælati coercentur comminatione excommunicationis: non sine ratione, præsertim cum in veteri Testamento. violatio Sabbathi tanta seueritate puniretur, vt pater per illud Numerorum 15. versus finem, quod inuentus ligna colligere in die Sabbathi, iussu Dei lapidatus sit.

PARS PRIOR CAPITIS.

In qua traditur quam sint opera prohibita fieri in die festo.

Non solum igitur opera omnia seruilia, sed etiam nonnulla alia prohibita sunt in die festo. Ac quoad seruilia notandum est, hoc præcepto prohibita censeri solum ea quæ talia sunt proprie; non vero ea quæ talia sunt metaphoricè, vt peccata quibus seruitur dæmoni. Ita notant Caiet. in memorato cap. 1. & 2. 2. quæst. 122. artic. 4. columna 2. Sotus 2. De iust. & iure quæst. 4. artic. 4. circa 3. argumentum, & Couart. 4. variarum resolut. cap. 19. versus finem. Iam proprie seruilia dicuntur illa, quibus serui distinguuntur à liberis, seu ad quæ serui deputati habentur iuxta Caiet. locis citatis: aut in quibus vnus homo